

raakte hij echter bevriend met enkele Brusselse beeldende kunstenaars en ging zo voor het eerst ‘vrijwillig’ theater zien; in Théâtre 140, dat de avant-garde van de binnenlandse en buitenlandse podiumkunsten op scène bracht. Het was een gouden tijd: Wooster Group, Théâtre du Soleil, Pina Bausch, Hauser Orkater, Radeis en Peter Brook bereisden Europa met hun meesterwerken. Opstaele zag acteurs, zangers, clowns die hem “langs de rand van het delirium voerden”. En op een dag trok hij naar Parijs en schreef hij zich in aan de internationale theaterschool Jacques Lecoq, waar ook Christopher Marthaler, Jasmina Reza, William Kentridge en Ariane Mnouchkine les volgden. Het belang van het fysieke spel, de invloed van circus en commedia dell’arte: het was een studie die Opstaeles ambities een heel andere richting zou uitsturen. Richting theater en richting een eigen gezelschap: Ensemble Leporello.

De naam “Leporello” is in meerdere opzichten goed gekozen. Er is de liefde voor muziek (Leporello is de knecht in Mozarts opera *Don Giovanni*), de rijke schakering aan genres en disciplines die het gezelschap ontvouwt (een *leporello* is een accordeonboekje van prenten) en er is de gelofte van scenische soberheid ten behoeve van het spel – in theaterwetenschappelijke termen wil men in dergelijke gevallen wel eens over ‘arm theater’ spreken en dan waaien onze gedachten als vanzelf uit naar dat andere Brusselse initiatief, het armentehuis Poverello.

Toen Opstaele in 1986 samen met onder andere Judith Vindevogel Ensemble Leporello oprichtte, was dat vooral vanuit de optiek om muziektheater te maken zoals bijvoorbeeld *Divabrasiva* (1987), een theatervoorstelling over opera en waanzin. Muziek is altijd een grote rol blijven spelen, maar ook disciplines als dans of circus, zoals in de recentste voorstelling *Minnevozen* (2010), die acteurs, operazangers, muzikanten en circusartiest Danny Ronaldo (van het gelijknamige circus) samen op het toneel brengt.

Multimediaal betekent in dit geval geen toevloed aan nieuwe media en technische snufjes, maar net een *back to the roots*. Er geen spreekwoordelijk *cirque* van maken, maar wel een (her)interpretatie van de voorburgerlijke vormen van toneelspel. “Theater is multimediaal an sich”, vindt Opstaele. “Sinds zijn prille geschiedenis waren dans en muziek geïntegreerd. Spreektaal en zangtaal, de versvoet vertolkt door de

[K] **ENSEMBLE LEPORELLO,
THEATER WARS VAN TRENDS**

Kruisbestuiving, internationalisering, repertoire: het zijn modieuze woorden die veel hedendaagse theatergroepen maar wat graag in de mond nemen. Maar zonder veel boe of ba doet Ensemble Leporello dat al ruim vierentwintig jaar. Het Brusselse gezelschap, dat in 2011 zijn zilveren jubileum viert, heeft zich altijd een beetje in de marge van het Vlaamse theater opgehouden, misschien omdat artistiek leider en *fondateur* Dirk Opstaele zich nooit iets van modes heeft aangetrokken, laat staan zich heeft laten beperken door het woord Vlaams.

Opstaele wou eigenlijk landbouwingenieur worden. Komend uit een milieu waar theater onbestaande was, had hij tot zijn twintigste enkel verplichte schoolvoorstellingen uitgezeten. Begin jaren tachtig

Ensemble Leporello, *Minnevozen*, 2010, Foto Kurt Van der Elst.

danspas.” Dat kwam onder meer tot uiting in *Britannis* (2003), een bewerking van de gelijknamige Franse toneelklassieker van Racine.

Opmerkelijk: elke handeling – verbaal, vocaal dan wel motorisch – wordt er als ‘tekst’ beschouwd; alles wat het drama in gang zet, opbouwt en voleindigt, wordt uitsluitend door de spelende ploeg voortgebracht en gedirigeerd. Het is Leporello’s dogma: de afwijzing van extrascenische middelen. Alles gebeurt live, naturel op de scène. Er is geen decor, er zijn nauwelijks rekwisieten, het gebruik van spots blijft het liefst beperkt tot één lichtstand, muziek wordt live gebracht, er is geen geluidsversterking of beeldprojectie. Leporello wil theater brengen, geen cinema. “Al die machinerie verzwakt de theaterkunst,” vindt Opstaele, die je de Lars van Trier van het theater zou kunnen noemen. “De afwezigheid van extrascenische middelen staat de volle rijkdom van het stuk niet in de weg, integendeel: het verplicht de podiumkunstenars zich met hun hele wezen in te zetten. Op een lege Bühne zijn ritme, muzikaliteit, woord- en bewegingskunst, zang en dans de enige middelen van theatrale suggestie.”

Van Franse tragedie (*Britannis*) tot komedie (*Minnevozen*); van Engelse absurd (*Bekket*, 2004) tot Amerikaans psychodrama (*Fool for love*, waarin Vlaams theatericoon Nand Buyl in 2009 nog kort voor zijn dood speelde); van volwassentheater tot jeugdvoorstellingen als *Beestenbende* (2005) en *Hoe het varken aan zijn krulstaart kwam* (2008). Wordt in het Vlaamse theater de term ‘repertoire’ te pas en te onpas gebruikt/misbruikt, dan heeft Ensemble Leporello zich altijd oprecht als repertoiregezelschap geprofileerd.

Elk jaar wordt beslist welke voorstellingen langer op de rol blijven staan. Het is zowaar een unicum in het Vlaamse (en Nederlandse) theater, dat steeds kortere speelreeksen hanteert en minder rondreist. Maar voor Ensemble Leporello is het vanzelfsprekend om voorstellingen gedurende meerdere seizoenen te brengen en ondertussen nieuwe voorstellingen in te spelen. Opstaele huivert dan ook van het woord première. “Ik beklag de recensenten en programmatoren die gedoemd zijn om steeds premières te zien. De tijd is de strengste rechter van de kwaliteit.”

Die opvatting is tekenend voor de wijze waarop de voorstellingen van Ensemble Leporello tot stand komen. Meestal vertrekt Opstaele van een bestaande tekst, die wordt vertaald, bewerkt en van partituren voorzien. Hij werkt daarvoor nauw samen met componisten en dirigenten. Eenmaal op de vloer, in samenspraak en samenspel met de acteurs en muzikanten, komt dan alles weer op losse schroeven te staan. De teksten/libretti worden door elkaar worden geschud, aangepast, ingekort. Meestal zit Opstaele er als regisseur, maar vaak speelt hij in die fase ook mee, op gelijke voet met de andere acteurs, en geeft hij aanwijzingen van binnenuit, intuïtief. Enkele weken voor de première zijn er try-outs. Dan doen zich vaak de meest ingrijpende veranderingen voor. Zo werd bij *Bekket* tijdens een try-out beslist om voortaan zonder objecten te spelen, maar wel de beweging van de manipulatie te behouden, waardoor het beckettiaanse universum van leegte ook letterlijk ongrijpbaar werd. “Ook de première is slechts een schakel in een lang groeiproces dat voortduurt tot de dernière, vele jaren later, langs vele plekken”, aldus Opstaele. Ensemble Leporello heeft zich van bij zijn ontstaan op de internationale markt gegooid. Dat had enerzijds te maken met de tijd waarin het gezelschap opgroeide, de jaren tachtig, waardoor de groep kon meesurfen

op de ‘Vlaamse Golf’, maar het heeft ook te maken met het karakter van de voorstellingen: muzikale, dansante spektakels waarvan je ook kunt genieten zonder de taal te kennen. Opvallend is dat Ensemble Leporello van meet af aan een grote verbondenheid met Frankrijk en Wallonië heeft getoond. Wallonië, dat voor veel Vlaamse gezelschappen het buitenland is, is voor Opstaele vertrouwd. “Ik ben thuis in Brussel en Wallonië en ik houd van Frankrijk en de Franse cultuur, haar literatuur.”

Noorden en Zuiden, roots en vernieuwing, van het prille idee tot de ultieme dernière: voor Ensemble Leporello is theater maken een accordeonboek van bewegingen, ook in inspiratiebronnen. Koerswijzigingen gebeurden langs de lijnen van geleidelijkheid, en eerder toevallig. Opstaele onderging bewust en onbewust de invloed van andere theatermakers. “Op een dag was er het boek *De goden opeten* van Jann Kott, of de blijvende indruk van een operaregie van Caurier-Leiser, of een repetitieproces met Fernand Schirren. Door de praktijk zelf, door heel veel te maken en te spelen, is langzaam een oeuvre, een stijl, ontstaan. Zo is Ensemble Leporello volwassen, ouder geworden”, zegt Opstaele.

Het afgelopen jaar creëerde Ensemble Leporello vijf nieuwe producties en speelde ruim tweehonderd voorstellingen. En terwijl die voorstellingen mogen

Ensemble Leporello, *Hoe het varken aan zijn krulstaart kwam*, 2008,

Foto Kurt Van der Elst.

rijpen, kiemen alweer andere plannen. De regie van *Othello* van Verdi. Een Tsjechov in grote bezetting met a-capellazang. Een circuschoreografie geënt op *Le bateau ivre* van Rimbaud. Ensemble Leporello is nu al op weg naar zijn gouden jubileum.

LIV LAVEYNE

www.ensembleleporello.be
